

תורה ודעת

יו"ל ע"י 'קהל עדת ירושלים' = גליון 91 = פרשיות בראשית - נח = תשרי תשס"ט

ביאורי תורה

מתורתו של רבינו הגאון רבי לייב מינצברג שליט"א

פרשת בראשית

את חסרונותיה. כלומר האדם נברא עבור הבריאה. וגם כאשר נטע האלוקים גן בעדן מקדם והניח שם האדם, היה זה במטרה בכדי 'לעבדה ולשמרה'. האדם מופיע כאן כעבד ומשרת לבריאה, העולם צריך טיפול ושירות בכדי להתקיים ולהתפתח, והאדם נברא למטרה זו בכדי לשמש את הבריאה.

בפרשה זו אין נזכר שהאדם נברא ב'צלם ובדמות אלוקים', אלא להיפך 'וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה', שמכיון שנוצר עפר מן האדמה, על כן ראוי שיהא הוא משרת את האדמה שממנה נוצר.

והדבר מפליא ביותר וטעון ביאור, הכיצד ישנם גישות כה שונות בתיאור אותה העובדה עצמה. הבדלים מהותיים שמופיעים בשני פרשיות רצופות העוסקים שניהם בבריאת אותו האדם עצמו, אשר לכאורה סותרים זה את זה.

ולצורך ביאור דבר תמוה זה, נקדים את הכלל והיסוד הגדול שביארנו בהא שמצינו בהרבה מקומות שהתורה כופלת את אותה המצווה לאמרה שנית באופן שונה, ובתוספת פרטים מסויימים, דהיינו משום

המשך בעמוד הבא

הבריאה והוכנה כראוי בכליל השלמות, יבוא מין האדם הנכבד, וכל היצירה הרחבה והעשירה, הם יכבשוה ולהם תהיה לנחלה, והם ישלטו וירדו בדגת הים ובעוף ובבהמה ובכל הארץ.

וכפי שגם מתואר בזמירות דוד - ותחסרהו מעט מאלוקים וכבוד והזר תעטרהו. תמשילהו במעשי ידיך כל שמה תחת רגליו. צנה ואלפים כולם וגם בהמות שדי. צפור שמים ודגי הים עובר ארחות ימים (תהילים חו-ט).

מטרת בריאת האדם כפי העולה מפרשה זו, היינו שכל הבריאה נבראה לצורך האדם, והאדם מופיע בכדי לזכות בבריאה כולה.

בפרשה השניה כל הגישה היא שונה בתכלית - אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים. וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה. ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה. וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה (ב,ד).

במבט העולה מתוך פרשה זו, מטרת בריאת האדם הוא עבור העולם. שאחר שבבריאת ארץ ושמים חסר שלימות, שלא היה בהם שיח ולא צמח עשב, מכיון שאין אדם שיעבוד את האדמה, על כן יצר האלוקים את האדם אשר הוא יוכל לעבוד את האדמה וישלים

ויאמר אלוקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרומש על הארץ. ויברא אלוקים את האדם בצלמו בצלם אלוקים ברא אותו זכר ונקבה ברא אותם. ויברך אותם אלוקים ויאמר להם אלוקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ (בראשית א, כו-כח).

בפסוקים אלו שבתוך סיפור הבריאה של היום השישי מששת ימי בראשית, מתואר בריאת האדם באופן נשגב ונעלה, בו נברא האדם בצלם וכדמות אלוקים, והוא יהא כובש ורודה ומושל בכל הברואים.

אולם בצד פרשה זו, מופיעה אחריה פרשה נוספת בה מתואר בריאת האדם באופן שונה, פרשת 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם', אין זה רק חזרה וכפילות של אותם העובדות בתוספת הרחבה ופרטים במילים שונות, אלא יש כאן הבדלים מהותיים בכל הגישה ותיאור השתלשלות העניין, עד שמתקבל מבט שונה לגמרי על כל בריאת האדם.

בפרשה הראשונה מופיע לפנינו האדם כמלך הבריאה, שבתחילה בששת ימי המעשה ברא האלוקים את כל חלקי הבריאה וכל הברואים הממלאים אותה, ולבסוף נברא האדם אשר מהות מטרתו היא להיות יצירה בדמותו וצלמו אשר הוא יזכה בבריאה. כלומר שאחר שכלתה כל מלאכת

לציבור המנויים

מי שעדיין לא סידר את התשלום לקראת השנה החדשה שיפנה לטל' 0527653301 להסדר התשלומים המערכת

שיש במצוות אלו כמה פנים וצדדים, ומצד כל אחד מהם מתחייבת עשיית המצוה. ולכן חזרה ונשנית מצוה זו בפרשה נפרדת, משום שמצד הגישה הנוספת יש עוד סיבה ומחייב למצוה זו. ובכל פרשה כתובות ההלכות השייכות לגישה המסויימת של המצוה שבפרשה זו.

וכתבנו בזה בקובץ 'תורת בקרבם' (ענייני שבת חלק ב' מאמר ב') - כי יש אשר במצווה אחת מתקיימים שני עניינים מקבילים זה לזה. כלומר כאשר אנו באים ללמוד ולדעת את מהות תוכנה של מצוה כל שהיא מתוך לשונות המקראות, יש שבפרשה אחת עולה ומתבאר כי עיקר יסוד המצווה הוא עניין מסויים, ואילו בפרשה אחרת מודגש יסוד וגדר אחר. ואין בכך כל תמיהה, כי אכן תרוייהו איתנייהו, וכל טעם כשלעצמו די בו כדי לחייב מצווה זו, וכל העניינים הללו מתקיימים במצווה זו כאחת. כלומר שזה וודאי שזו מצוה אחת, אלא מכיון שהיא כוללת כמה אנפין בקיומה, לכן הקיום הנכון שלה הוא, כאשר היא נעשית מתוך כל העניינים הנובעים מכל הפרשיות יחד.

וזה עומק הפשט בדברי חז"ל בכמה מקומות - **דתנא דברי רבי ישמעאל, כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה** (סוטה דף ג: ועוד רבים) והנה מאמר זה צריך ביאור דאטו מחמת דין אחד שהתורה באה לחדש במצוה זו, הוצרך לחזור ולשנות כל הפרשה, ולמה לא תכלול התורה כל הדינים שנתחדשו במצוה זו בפרשה אחת, ויהיו כל דיניה מרוכזים במקום אחד. אכן ביאור הדבר הוא כנ"ל דכל פרשה נוספת שנכתבה בתורה באה ללמדינו צד ותוכן מחדש שנתוסף בכללות המצווה, וזה השורש והטעם לכפילות המצוה ללמדנו צד נוסף ומחדש זה שבמצווה זו. ונכפלה הפרשה כדי לומר שגם מצד הגדר הנוסף המפורש בפרשה המחודשת, חלה חובת מצווה זו. והנה צד נוסף זה שבמצווה, הוא שגורם לחידושי הדינים המבוארים באותה פרשה. וממילא מובן שאין חידוש דין זה יכול להיכתב בפרשה הראשונה, שהרי חידוש דין נוסף זה נובע רק מצד הגדר

שנוסף בפרשה שחוזרת ונשנית.

וזה גם הטעם לזה שקיימים שינויי לשון וסגנון בין הפרשיות השונות שנזכרת בה אותה המצווה, והיינו משום שכל פרשה מתייחדת בסגנון משלה כפי המתאים לעניינה וגדרה המיוחד. וכן מה שהפרשיות השונות של אותה מצוה מפוזרות בכמה מקומות מרוחקים זה מזה בתורה, הרי זה משום שמקומה של כל פרשה בסדר פרשיות התורה, נקבע לפי התאמת תוכן עניינה וגדרה המיוחד לספר זה ולמקום זה.

והנה פרשת בריאת האדם, הוא בנין אב לכל התורה, והדוגמה הבולטת ביותר למידה הכללית של 'שתי פרשיות' בתורה, שהרי כאן מדובר באותו עובדה של בריאת האדם, והדבר מתואר בשני פרשיות, כשבכל אחד מהם מופיע הדבר מתוך מבט שונה לגמרי.

והיינו שהיה בבריאת האדם גישה כפולה, ולכן אותו אדם עצמו ואותו מעשה בריאה מופיע בשני אופנים שונים, כלומר שהקב"ה ברא את האדם בשני מבטים שונים, האדם יש לו שני פנים ושניהם אמת, ובכל פרשה מתואר פן אחד של בריאתו.

ומכאן יש לנו ללמוד על דרכה של תורה ומידותיה, שכאשר נאמרו שני פרשיות על אותה המצוה, הרי אף שבכל אחד מהם כתובים פרטי דינים שונים במצוה, אין אלו שני מצוות נפרדות, אלא הם מצוה אחת שצריך לקיים אותה עם כל פרטי הדינים ומתוך כלל המבטים והכוונות שהמצוה מופיעה בהם בכל פרשיותיה. ופרשת בריאת האדם היא ההוכחה לכך, שהרי כאן וודאי מדובר על בריאת אותו האדם, ובכל זאת חוזרת התורה ומתארת את בריאתו בשני פרשיות, במילים שונות ובגישה שונה לחלוטין, והיינו בהכרח משום שיש במציאותו ובמהותו של האדם כמה מבטים ופנים.

והנה כמה נפלא הדבר שבמקביל לגישה וליחס של בריאת האדם בכלל אנו מוצאים אותם ההבדלים במטרת בריאת האשה. שבפרשת בריאת האדם כצלם אלוקים ומעמדו כמושל הבריאה, הרי גם האשה

מתוארת בהשוואה גמורה אל האיש 'זכר ונקבה ברא אותם'. כלומר שבבחינה זו האשה באה במטרה להיות - 'אשת חיל עטרת בעלה'. אין היא מופיעה כנחותת דרגה ממנו לבוא לעזר לו, אלא שוה אליו להיות לו כשותף וכזוג. עד כדי כך שיש מ"ד בחז"ל שנבראו 'דו פרצופין', אולם גם למ"ד שנבראה בנפרד ממנו הרי מצד פרשה זו מטרת בריאת האשה היתה מצד שלימות האדם שנברא באופן שיש לו בת זוג המתלווה אליו לכבוד ולתפארת, והוא לרוב חשיבותו ומעלתו נברא כיצירה כפולה.

לעומת זאת בפרשה השניה שבה האדם מופיע ככלי שרת 'לעבוד את האדמה', והונח בגן עדן 'לעבדה ולשמרה'. אף האשה אינה אלא ככלי עזר לסייעו בתפקידו ולהשלים את חסרונו, 'לא טוב היות האדם לבדו - אעשה לו עזר כנגדו'. וכל צורת בריאתה היא על ידי נטילת צלע מן האדם ובנייתו למענו - 'כי מאיש לוקחה זאת' כי מכיוון שממנו לוקחה לכן שורת הדין שתהא משועבדת לו.

*

והנה שני גישות אלו הקיימות במציאות של האדם משולבות בטבעו וממוזגות בעצם מהותו, שני החלקים משמשים בו, ואלו ואלו קיימים באופי סדרי חייו.

ובאופן כללי חלוקת הדברים היא שבתחילה האדם מכין לעצמו את חפציו וענייניו, ואז הרי הוא בבחינת עבד לעבוד את האדמה והוא משועבד לעולם לתקנו ולהשלימו, ובשעה זו של מלאכה והכנה מתגלה בו אופי העבדות שנברא בו. ויחד עם זה קיים באדם הכח הנעלה של בעלות ושלטון והשגת החפצים, והיינו כאשר הוא מסיים את מלאכתו והדבר כבר מוכן להנאתו ולשימושו אזי הוא המלך והשולט על הבריאה והיא עומדת עבורו לשירותו ולשימושו. וכך ברא אותו ה' שסדר חייו יהיה מורכב באופן כזה שתחילה יוצרך להכין את הדברים ואחר כך יהיה לו אותם ויזכה בהם, ובשעה שמכין הוא בחינת עבד, וכשיש לו אותם הוא כמלך.

שלא עמל בו יתננו חלקו, גם זה הבל ורעה רבה. וגו'. אין טוב באדם שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו, גם זה ראיתי אני כי מיד האלוקים היא. כי מי יאכל ומי יחוש חוץ ממני. כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה, ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס, לתת לטוב לפני האלוקים, גם זה הבל ורעות רוח (קהלת ב,כא-כו).

וכשם שבגן עדן היה מוכן לפני האדם 'כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל', ואחר החטא הושפל מאכלו 'ואכלת את עשב השדה'. כמו"כ הצדיק זוכה אף בעולם הזה לטעום טעם גן עדן. כדאיתא - **שנים אוכלין בקערה אחת זה טועם לפי מעשיו וזה טועם לפי מעשיו** (אבות דרבי נתן פרק לו). והדבר פשוט שאין הדברים אמורים רק בקערה ומאכלים, אלא בכל ענייני העולם וחפצי האדם, כל אחד ואחד טועם לפי מעשיו.

ובירידת המן ראו זאת בעליל שהצדיקים ירד להם המן בפתח ביתם והרשעים היו צריכים לטרוח ולצאת בשדה ללוקטו. וכן באכילת השליו הצדיקים היו אוכלין אותו בשלוח ולרשעים היה דומה לקוצים. כדאיתא כל זה בגמ' (יומא עה).

וזה ההבדל בין אומות העולם לעם ישראל שנבדלים הם במהותם, כי אומות העולם אחר חטא עץ הדעת אבדו מעלתם וירדו ממדרגתם ונפסד מהם צלם האלוקים, עד כדי כך שנמשלו כבהמות ואיבדו את שם 'אדם' שבהם, כמו שאמרו 'אין אומות העולם קרויים אדם'. ורק לעם ישראל חזר דרגת צלם אלוקים, ונקרא עליהם שם 'אדם' כדאיתא בחז"ל (יבמות סא).

וכך הוא חלקו של עם ישראל לזכות בבחינת המלכות 'ורדו בדגת הים ובכל הארץ', שכל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל, וחלק העבודה והעזר נשאר לחלקם של האומות. וכדאיתא - **בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם** (ברכות לה).

נערך ע"י הרב י.מ.ו.

פלאים במדריגתו עד שהתגבר צד העבדות ונעשה לעיקר, שרוב ענייניו הם בצד העבדות ומיעוטם בחלק הזכיה והשגת החפצים.

אם מתחילה היה העיקר בו הצלם והדמות, ובחינת העפר מן האדמה היה בו רק מעט שבמעט, הרי עתה הומעטה קומתו והצלם והדמות הם שנעשו מעט שבמעט, והגיע למצב של 'נמשל כבהמות נדמו'. וכמו כן, במקום 'גן עדן' שבו מוכן 'כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל', הרי עתה גבר המצב של 'בזיעת אפך תאכל לחם' ורק אחר גייעה מרובה יזכה למעט קורת רוח בסופו של דבר. וכמו כן, חלף 'ורדו בדגת הים וגו' ובכל חיה הרומשת על הארץ' שהחיות נשמעות ונכנעות תחת צלמו האלוקי ועומדים לשירותו, מרדו בו החיות ונעשה 'ואיבה אשית'. (עיין רמב"ן ויקרא כו). כמו כן האשה אשר היתה מתחילה בהשוואה אל האדם בבחינת 'אשת חיל עטרת בעלה', הרי עתה בעקבות החטא הושפלה ונעשה מעמדה נחות ביחס לבעלה - 'והוא ימשל בך', משום שהתגבר יותר הצד של 'אעשה לו עזר כנגדו'.

אכן אף שהשתנה והושפל במאד סדר חייו של האדם, אולם בכל זאת לא השתנה מהות ומציאות האדם והרכבתו משני החלקים, אלא שבעקבות החטא גבר החלק הנחות של מציאות בריאתו, ומעתה הוא עיקר הגוון הקובע את מהות החיים של האדם.

והנה מכיון ששינוי זה נעשה כתוצאה מהחטא, והחטא הוא ששיבש את היחס הרצוי והנעלה בין שני הצדדים שבאדם. על כן עניין זה תלוי תמיד בצדקתו של האדם, וכמידת זכאותו כן הוא זוכה יותר לחלק של בחינת גן עדן ומלכות וצלם אלוקים, ומאידך טירחתו מועטה וכפי שאמרו חז"ל 'זכו מלאכתן נעשית על ידי אחרים'.

ולעומת זאת הרשע אובד ברשעו ועיקר חלקו הוא העבדות והעמל, וכמו שמתואר בחכמת שלמה המלך שהאלוקים נותן בלב הרשע לעמול ולכנוס רוב עושר ולבסוף ניתן הכל למי שטוב בעיני האלוקים - **כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון, ולאדם**

ואין בסדר זה גנאי של 'עבדות', שכן הפחיתות בכך היא רק כאשר הוא עבד לאחרים, אבל כאשר מכין לעצמו הרי אדרבה, יש בכך חשיבות ומעלה. ונראה שזה גופא הטעם שנברא כך, דהיינו בכדי שיהיה לו את העונג שהוא עושה לעצמו כעניין שאמרו 'רוצה אדם בקב שלו'. כי גם זה מחשיבותו של האדם, שהוא יוצר לעצמו את ענייניו והוא שותף בהכנת הדברים, וזה גם רוממות וגדולה למעמדו שאינו רק ניזון מנהמא דכיסופא ונסמך על שולחן אחרים, אלא ניתן לו ההרגשה הנעימה שהוא בעצמו גם סיבה להכנת צרכיו.

שני מהלכים אלו המלווים את צורתו של האדם, מתחלקים הם אף בין יום השבת לימות החול. כאשר בימות החול משתלט יותר חלק העבדות והאדם נעשה משמש לבריאה 'ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך'. והוא עובד לתקן ולהשלים את העולם. וביום השבת מאיר בו צלם האלוקים והריהו כבגן עדן, והוא מופיע כמלך העולם והבריאה כולה מוכנת עבורו להנאתו ולכבודו 'כי שמחתי ה' בפעליך'.

ובעיקרם של דברים כך היא החלוקה מאז ראשית הבריאה שהיא מורכבת ומשולבת משני דרכים אלו, גם גייעה להשגת הדברים וגם שעות של קורת רוח כאשר זוכים אליהם ומשיגים אותם. אכן בשיעורם של הדברים חלו שינויים כבירים. כי מתחילה בעת בריאת האדם היה החלק של העבודה באופן מזערי בשיעור מועט ביותר, רק בכדי לצאת ידי חובת ההרגשה של השתתפות בפעולה. ובמעט עבודה כבר היה לו השגת הדברים ומיד נעשו מוכנים עבורו וזה עניינו של הנחת האדם בגן עדן, דהיינו שהצמיח ה' שם כל אילנות טובות ומוכן עבורו כל טוב שבעולם, ורק מעט שבמעט ניתן לו גם תפקיד של 'לעבדה ולשמרה', שהוא כאמור למען ההרגשה הטובה.

אמנם כאשר חטא האדם בעץ הדעת הרי אף שביסודו נשאר האדם כפי שהוא משורש יצירתו מורכב משני החלקים של עבדות ומלכות, אולם הושפלה קומתו וירד